

Ajalooline kaldrispiste. Märkmed kangaäärtel.

Selle artikli aluseks on märkmed, mida tegin ajaloolise ristpiste näidise loomise ajal. Näidis oli mõeldud vastamaks küsimusele, millist ristpiste tüüpi on kasutatud Siioni keebil. Keebi põhiosa on tikitud opus anglicanum tehnikas, kuid äärtes, mida pildidel väga tihti ei näe, meenutab tekstuuri just kaldrispistetikandit. Keebi kirjeldustes mainitakse ristpistetikandit liiki täpsustamata.

Valmistatud näidis mitte ainult ei andnud konkreetset vastust püstitatud küsimusele, vaid tõstas ka hulga teisi, sh tehnika praktiliste aspektide kohta. Järgnev põhineb minu kogemusel ning väikese uurimuse tulemustel.

Siioni keebi fragment, kus on näha alasid, mis on oletatavasti tikitud kas tavalises või kaldrispistes. Foto autor Galina Karputina.

Materjalid

Kõik minule teadaolevad ajaloolised kaldrispiste näited on tikitud siidniitidega linasele kangale. Seal, kus kulunud tikandi alt kangas välja paistab, on võimalik näha, et see on tavaliselt toimse koega, tihedusega 8 kuni 12 niiti cm kohta. Kanga tihedus peab olema ühtlane, vastasel juhul mõjutab see tikandi kvaliteeti. Muuseumieksponaatidel näeb ka seda, et pisted pole siledad; võimalik, et kasutati mitmekordseid tikkimisniite.

Kaks kaldrispistenäidist.

Oma näidiste jaoks kasutasin segakoostisega kangast basket weave struktuuriga ja tihedusega 10 topeltniiti cm kohta. Basket weave oli valitud selle väga selge struktuuri pärast. Siidniit on kedratud, 6 kordne. Tikitud on üle 2 topeltniidi. Niidikulu oli väga suur eelkõige väga tiheda tikandi struktuuri tõttu, aga ka ühe vea tõttu, millest allpool ka juttu tuleb.

Tehnika

Kaldrispistet on võimalik teha kahte moodi: kas nii, et pisted tikandi pahupoolel jooksevad ristpistereaga parallelselt või nii, et nad asetsevad rea suhtes risti. Pole välistatud, et ühel tikandil võisid kasutusel olla mõlemad variandid või et tikkija valis lihtsalt endale mugavama tikkimisviisi.

Avalikult kättesaadavatel fotodel ajalooliste tikandite tagakülgedest võib leida nii kohti, kus kõik pisted on omavahel paralleelsed, kui ka neid kohti, kus pisted asetsevad erinevalt. Kuna pole võimalust võrrelda neid konkreetseid kohti tikandi esiküljega, pole ka võimalik teha mingeid järeldusi. Kindel on aga see, et ühelgi näitel pole siiani õnnestunud leida pahupoolel diagonaalseid üle ühe rea ulatuvaid pisteid.

Ajalooliste tikandite pahupoole kvaliteet erineb olulisel määral. On selliseid töid, millede tagaküljed meenutavad varesepesa, kus kõik on omavahel sassis. Tõenäoliselt oli selline tikand mõeldud teise kanga peale õmblemiseks – lisaks esteetilise väärtuse puudumisele suurendavad sassis niidid riski kallis töö ära rikkuda. Teine osa tikandeid üllatab ülikorralike tagakülgedega, kust ei leia ei niidiotsi ega üleminekuid. Need jäävad kõik tikandi õigele poolele, kuna kaldristpiste tekitab väga tiheda struuturi ning selle alla saab niidiotsad kenasti ära peita. Ka sileda siidniidi otsad püsivad pistete all hästi.

Kui töö käigus on vaja teha diagonaalset üleminekut, saab seda samuti teha esiküljel ühe rea alt teise alla, kuna ristpiste kaldpistid varjavad sellised üleminekud ära.

Värvivahetus

Eksperimendi mõttes katsetasin tikkimisnäidiste loomisel ära kolme erinevat värvivahetuse varianti. Üks nendest on selgelt vale, ülejäänud kaks on võimalikud ning neid saab kasutada vastavalt mustri nõudmistele.

Esimene värvivahetuse viis, ilmselt vale

Esimese värviga tikitus viimast ristpistet ei lõpetata, viimane piste on lühike (foto vasakul). Teise värvi esimese pistega algaks nagu uus rida. Erinevat värvi niidid ei ristub. Nagu pildilt näha, jätab tulemus soovida. Rea üldine dünaamika on rikutud, kangas paistab pistete vahelt välja.

Teine värvivahetuse viis, võimalik

Esimese värvi viimane ristpiste lõpeb mitte pika, vaid tavalise lühikese pistega (foto paremal). Teise värviga algaks justkui uus rida. Erinevat värvi niidid ei ristub. Selline värvivahetuse viis on analoogne värvivahetusele tavaristpistes. Rea dünaamika on veidi rikutud, kuid selline üleminek näeb välja loogiline ning lõpetatud. Kangast pole praktiliselt näha, piir värvide vahel on selge ja konkreetne.

Kolmas värvivahetuse viis, võimalik

Esimese värvi viimane ristpiste lõpeb tavapäraselt pika pistega. Teise värvi esimene ristpiste algab tavalise lühikese pistega, mis ristub eelmise pika pistega nagu jätkaks rida sama värviga (foto vasakul). Rea dünaamika säilib täielikult, kangas läbi ei paista, värvüleminek on pehmem kui eelmises variandis. Tikand tervikuna näeb välja korralikkum, mis ei kinnita siis, et see just nii ajalooliselt tehtigi.

Neljas värvivahetuse viis: loe edasi.

Mustriloogika

Suurim viga minu tikitud näidistel on ühe levinuma mustriloogika põhimõtte rikkumine. Selle tulemusena kulus tikkimiseks oluliselt rohkem niiti ning töö väljanägemine sai ajaloolistest näidistest erinev. Võrreldes tavalise kaasaegse ristpistega, kus kõik read ja pisted tehakse ühes suunas, kaldristpiste säilinud näited demonstreerivad hoopis vastupidist lähenemist. Paralleelsed read tikitakse kordamööda ühes ja teises suunas, mis paistab kaasaegsele pilgule veidi tavatu, kuid hoiab niiti kokku. Just selle loogika rikkumise pärast kuluski minu töös tinglikult 3,7 cm*19 (näidise laius korda ridade arv)=70 sentimeetrit niiti rohkem! Tegelik ülekulu on veidi väiksem, kuid see on siiski arvestatav, kui vedada niiti pistete alt iga järgmise rea algusesse või siis suure töö puhul niit iga rea lõpus ära lõigata ning rea alguses uuesti kinnitada.

Lisada tuleb ka seda, et tikitud read säilinud näidistel ei ole kaugeltki alati paralleelsed, vaid võib näha kohti, kus erinevat värvi read on tikitud üksteise suhtes perpendikulaarselt. Näiteks, on see nii mitmel Saksa Rahvusmuuseumis Nürnbergis asuval tikandil. Mõnel fragmendil on veel üks huvitav detail: mõned ühe värviga tikitud read keeravad 90 kraadi kui muster seda nõuab. Kuidas see keeramine tehniliselt teostati, pole hetkel selge.

Mustri elemendid

Kaldristpistes võib tikkida: tähti (kirja), inimfigure, heraldilisi elemente, taimornamenti ja geomeetrilist ornamenti. Tasub meeles pidada, et kõik säilinud näited kaldristpistes tikanditest on ühel või teisel moel seotud religiooni ja kirikuga – need kuuluvad kas kirikliku riituse, kiriku kaunistuste või relikvaariumide juurde.

Järeldused

Minu tehtud näidiste põhjal ei saa paraku Siioni keebil kasutatud piste kohta ühemõttelisi järeldusi teha. Kindlama vastuse saaks ilmselt keebi paremaid fotosid uurides – või ehk keepi ennast. Kuna mul selline võimalus puudub, loetlen kokku seda, mida on võimalik välja lugeda olemasolevatelt piltidelt:

- ristpiste read on tõenäoliselt tikitud ühes suunas; mõned read geomeetriliste figuuride ja teiste elementide sees võivad olla tikitud taustaga perpendikulaarselt;
- perpendikulaarsed read on need ainsad kohad, kus võib aimata patsitaolist struktuuri, mis on iseloomulik just kaldristpistele;
- siidniit, mida keebil kasutatud on, on väga mahuline ja teoreetiliselt võib peita seda ülalmainitud patsitaolist struktuuri;
- kui tööversiooniks pidada kaldristpistet, siis värvivahetuse küsimus jääb lahtiseks, kuid selle artikli alguses toodud pildi järgi võib oletada teist värvivahetuse viisi.

Paljud autorid, kes Siioni keepi oma tekstides mainivad, kirjutavad, et keebi äär on tikitud ristpistes – kuid tehnikatüüpi pole kusagil täpsustatud. On vaid teada, et see äär on keebi põhiosast noorem, kuid täpne dateering puudub.